

JOZEF KOSÍR

SLOVENSKO

A TRETÍ 5RP ROZVOJA NÁRODNÉHO HOSPODÁRSTVA ČSR

Pracujúci ľud našej republiky vkročil rokom 1960 do roku 15. výročia oslobodenia územia Československa Sovietskou armádou. V histórii našich národov je to významná udalosť, ktorá však pre Slovensko samo má mimoriadne veľký význam v tom, že odvtedy sa uskutočňujú zmeny nielen v jeho hospodárskom, ale aj v politickom, sociálnom a kultúrnom živote.

Pätnásť rokov v dejinách neznamená veľa. Avšak keď pri príležitosti tohto výročia hodnotíme Slovensko, jeho rozvoj a rozkvet, vidíme, že v dejinách nášho ľudu toto krátke obdobie znamenalo skoro celé stáročia. Veď za niekoľko málo rokov sme dosiahli to, čo predhádzajúce generácie nemohli za dlhé dejinné obdobie. Vyrástli desiatky, ba stovky továrenských objektov, viaceré nové priehrady s hydrocentrálami, otvorili sa nové bane, vybudovali cesty, železnice, plynovody, kultúrne domy, zdravotnícke strediská, obytné budovy, ba celé mestské štvrte. Rozšírila sa sieť všetkých druhov dopravy, najmä sieť autobusovej dopravy a zmenila sa od základu tvárnosť a náplň našej dediny.

V období uplynulých 15 rokov Slovensko v dvojročnom pláne obnovy a výstavby (1947—1948) dosiahlo a prekročilo predvojnovú priemyselnú výrobu a položili sa základy jeho socialistickej industrializácie. Vybuďovala sa tým základná potrebná pre uskutočnenie mohutnej výstavby všetkých odvetví národného hospodárstva. Dvojročnica bola len začiatkom obrovských premien Slovenska. Prvá päťročnica (1949—1953) otvorila nové, priamo nevídané perspektívy. Znamenala ešte omnoho rýchlejší rozvoj priemyselnej výroby na Slovensku a tiež zmenu štruktúry priemyslu a jeho jednotlivých odvetví. Predovšetkým sa zrýchlilo tempo rozvoja ťažkého priemyslu, najmä strojárstva. Sústavná industrializácia Slovenska, ktorá pokračovala aj počas druhého 5RP (1956—1960), mení Slovensko zo zaostalej poľnohospodárskej krajiny na krajinu priemyselno-poľnohospodársku.

Keď si pripomínáme 15. výročie oslobodenia Československa, je potrebné uviesť tú základnú skutočnosť, že za všestranný hospodársky, politický, sociálny a kultúrny rozvoj Slovenska vďačíme predovšetkým existencii spoločného štátu Čechov a Slovákov, v ktorom je vedúcou vládnuťou silou robotnícka trieda, vedená komunistickou stranou. Pracujúci ľud Slovenska dosiahol všetky významné úspechy za všestrannej pomoci českej robotníckej triedy a vyspelého českého priemyslu.

Pre ďalší rozvoj a tempo výstavby Slovenska majú nesmierny význam smernice pre vypracovanie tretieho päťročného plánu rozvoja národného hospodárstva ČSR v rokoch 1961—1965, ktoré schválil ÚV KSC a vláda ČSR koncom minulého roka. Ak uplynulých pätnásť rokov znamená skutočný prevrat v hospodárskom rozvoji Slovenska, potom

obdobie rokov tretej päťročnice tento prevrat dovŕši a s konečnou platnosťou urýchli vyriešiť jeho vyrovnanie s hospodárskou a životnou úrovňou českých oblastí.

Tretí 5RP nadväzuje na doterajší úspešný rozvoj národného hospodárstva našej republiky, má však oproti predchádzajúcim plánom niektoré nové črty. Doterajšie plány rozvoja národného hospodárstva sa uskutočňovali v prechodnom období od kapitalizmu k socializmu. Naproti tomu tretí 5RP bude prebiehať v období dovŕšenia výstavby socializmu a tak isto bude už vytvárať predpoklady pre nástup našich národov do ďalšej historickej etapy spoločenského vývoja — výstavby komunistickej spoločnosti.

Tretia päťročnica v rokoch 1961—1965 bude ďalšou dôležitou etapou urýchleného rozvoja hospodárstva na Slovensku a významných zmien v jeho štruktúre. Rozvoj hospodárstva na Slovensku v tomto období pôjde rýchlejším tempom ako v celoštátnom meradle, avšak v súlade s celkovým rozvojom a zameraním národného hospodárstva ČSR. Tak isto bude tvoriť jeho neoddeliteľnú súčasť a tým prispievať k posilneniu jednotného československého hospodárstva. Slovensko po celej svojej dĺžke, od Dunaja až po Čiernu nad Tisou, premení sa na obrovské stavenisko.

V tomto období hlavným smerom rozvoja hospodárstva na Slovensku bude aj naďalej zvýšené tempo industrializácie. Podstatne sa zvýši objem priemyselnej výroby a tým aj podiel Slovenska na celoštátnej priemyselnej výrobe. Priemyselná výroba na Slovensku vzrastie zhruba o tri štvrtiny, čím sa podiel Slovenska na priemyselnej výrobe celej republiky zvýši zo 17,7 % r. 1960 na 20,4 % r. 1965 a dosiahne takmer 17 násobok v porovnaní s rokom 1937. Priemysel na Slovensku bude vyrábať toľko, ako priemysel celej ČSR r. 1948. Tým sa východná časť republiky — Slovensko — zaradí medzi priemyselne vyspelé krajiny nielen Európy, ale aj sveta.

Rozvoj priemyselnej výroby na Slovensku bude sa opierať o niekoľko prvkov, ktoré určujú jej zameranie. V prvom rade je to využitie vlastnej surovínovej základne, ako aj možnosti rozvoja na podklade dovážaných surovín, čo vyplýva z výhodnej geografickej polohy Slovenska — vzhľadom na cesty dovozu zo Sovietskeho zväzu, Poľska, Rumunska a Maďarska. Medzi ďalšie prvky treba zaradiť aj dostatok pracovných síl, ktorých využitie v značnej miere prispieje k zvýšeniu životnej a kultúrnej úrovne obyvateľstva.

V rámci rozvoja priemyselnej výroby sa usudzuje, že niektoré jej odvetvia a druhy výroby budú sa rozvíjať takým tempom, že ich uskutočnenie rozhodne o úrovni zásobovania v celom národnom hospodárstve našej republiky, t. j. že výroba týchto odvetví zaujme vedúce miesto a úlohu v celej ČSR. Z tohto hľadiska rozhodujúci podiel na rozvoji priemyslu na Slovensku budú mať tri hlavné odvetvia: hutníctvo, chémia a strojárstvo. Je samozrejmé, že popritom sa naďalej udrží vysoké tempo rozvoja aj ostatných odvetví priemyslu.

Obraz o rozvoji jednotlivých odvetví priemyslu v rokoch tretieho 5RP nie je možné začať ináč ako hodnotením úloh spomínaných troch odvetví, ktoré sa stanú rozhodujúce pre celý rozvoj priemyslu na Slovensku. Slovensko sa stane významnou základňou republiky vo výrobe hutníckych materiálov, chemických produktov a strojárskych výrobkov.

Prvým odvetvím, rozhodujúcim pre celý rozvoj priemyselnej výroby na Slovensku, bude hutníctvo. Základnou stavbou slovenského hutníctva bude výstavba oceliarskeho kombinátu — Východoslovenských železiarní (VSŽ) v priestore Košíc. Výstavba tohto kombinátu svojím rozsahom sa stane nielen v tretej päťročnici, ale vôbec najväčšou stavbou, aká sa u nás dosiaľ uskutočnila. Taký mohutný hutný kombinát ako budú VSŽ, ktorý svojou výrobnou kapacitou sa vyrovná nášmu doterajšiemu najväčšiemu

centru hutníckej výroby — Ostrave, ba kvalitatívne ho aj predstihne, nepostavil doteraz nijaký kapitalistický štát v Európe. Výstavba kombinátu bude základom premeny celého východného Slovenska z pomerne zanedbanej poľnohospodárskej oblasti na oblasť priemyselnú. Okrem toho, na základe vlastnej výroby, umožní vybudovať ďalšie odvetvia priemyslu — chemický, strojársky, stavebných hmôt a iné. Košice, ako stredisko pracovníkov kombinátu, vzrastú v období rokov tretej päťročnice na 120 000 obyvateľov.

Naďalej bude pokračovať aj rekonštrukcia ďalšieho hutníckeho závodu — Švermových železiarní v Podbrezovej a vybuduje sa tiež rad nových menších závodov. Jedným z nových závodov bude i závod na výrobu drótu a na spracovanie antikora v Hlohovci. Ukončí sa výstavba prvej československej niklovej buty v Sereďi, ktorá bude spracúvať albánsku železónikelnatú rudu. Priročí sa k rozšíreniu existujúcej výroby hliníka v hutníckom gigante Žiari nad Hronom. Výroba jedného z najdôležitejších farebných kovov, meďi, zabezpečí sa rekonštrukciou závodu v Krompachoch.

Očakávaný rozvoj hutníctva, ako aj iných priemyselných odvetví je nemysliteľný bez dostatku vysoko trvanlivých žiaruvzdorných magnezitových materiálov. Keďže naše najväčšie zásoby vzácnej a po celom svete hľadanej magnezitovej rudy, dôležitej pre rozvoj hutníctva, nachádzajú sa na Slovensku, zvýši sa ťažba magnezitovej rudy v Košiciach, Lubeníku, Ochtinej, Teplej Vode a Podrečanoch. Zároveň novou výstavbou a rozšírením existujúcich závodov zvýši sa výroba magnezitových tehál a iných výrobkov.

K prenikavému rozvoju dôjde v chemickom priemysle, ktorý dosiahne najrýchlejšie tempo rastu zo všetkých odvetví a bude mať ďalekosiahly význam pre zabezpečenie potrieb celého národného hospodárstva ČSR i pre rozvoj hospodárstva na Slovensku. V oblasti chemickej výroby treba pripomenúť, že niektoré výrobky sa budú v rozhodujúcej miere vyrábať na Slovensku. V prvom rade bude to výroba pohonných hmôt, umelých hnojív, plastických hmôt a ich spracovanie. V oblasti juhozápadného Slovenska budú to veľké kombináty na spracovanie ropy v Bratislave, zemného plynu v Šali a listnatého dreva v Štúrove. Rozšíri sa výroba plastických hmôt v Novákoch a postavením nového závodu v Nitre aj ich spracovanie. V oblasti východného Slovenska bude veľký chemický kombinát na spracovanie koksárenských plynov z Východoslovenských železiarní pri Strážskom. Súčasne s výstavbou nových závodov budú sa rozširovať a modernizovať aj viaceré doterajšie závody.

Prevažná časť výroby pohonných hmôt sa sústreďí do najväčšieho závodu na spracovanie nafty, do bratislavského Slovaftu vo Vlčom hrdle, ktorý nielen u nás, ale v celej strednej Európe nebude mať páru. Nafta sa bude do Bratislavy dopravovať priamo z naftových polí z Povolžia pri Kujbyševе 2500 km dlhým ropovodom, ktorého výstavba v dĺžke 400 km od sovietskych hraníc do Bratislavy sa začala už v septembri minulého roku.

Ďalšou výrobou, ktorej rozvoj urýchlí rast poľnohospodárskej výroby a ktorá sa v prevažnej miere zabezpečí na Slovensku, budú umelé hnojivá. Rozhodujúci význam pre rozvoj výroby umelých hnojív budú mať závody v Šali a Strážskom. Závod v Šali bude patriť k najväčším závodom svojho druhu v Európe. Hlavnou surovinou bude zemný plyn, ktorý sa sem bude dopravovať diaľkovým potrubím z ložísk v Záhorskej nížine. Výstavbou spomínaných dvoch závodov a rozšírením výroby doterajších závodov podobného druhu získa naše poľnohospodárstvo dostatok umelých hnojív. Tým dosiahne reálnu možnosť zabezpečiť zásobovanie obyvateľstva potravinami domácej výroby. Vybuduje sa veľký celulózo-papierenský kombinát na výrobu baliaceho papiera a lepenky v Štúrove.

Koncom tretieho 5RP chemický priemysel sa stane jedným z rozhodujúcich odvetví slovenského hospodárstva a zabezpečí dostatok pohonných hmôt pre dopravu, umelých hnojív pre poľnohospodárstvo, plastických hmôt pre strojárstvo, stavebníctvo a spotrebný priemysel a tiež syntetické vlákna pre textilný priemysel.

Ak na Slovensku prudkým tempom porastie priemyselná výroba, tak zvlášť rýchlym rozvojom bude prebiehať strojárská výroba, ktorá sa na konci tretej päťročnice svojím objemom výroby stane najsilnejším priemyselným odvetvím na Slovensku. Strojárská výroba na Slovensku bude koncom tretieho 5RP 20 krát vyššia ako r. 1948 a dosiahne takú výšku, akú dosahovali pred 11 rokmi spolu všetky strojárské závody v celej republike. Niektoré závody, ako Chladnička v Zlatých Moravciach, Iodenice v Komárne a Tesla v Nížnej na Orave, zaujmú svojimi výrobkami vedúce postavenie v Československu. Oproti druhej päťročnici podstatne sa zmení aj štruktúra strojárskej výroby a dôjde k zavedeniu nových výrobkov, ako sú valcovacie zariadenia, chemické zariadenia, elektrické a dieselhydraulické lokomotívy, transportné zariadenia a pod. Strojárská výroba na Slovensku sa stane tým odvetvím národného hospodárstva, ktoré v podstatnej miere bude určovať tempo a rast ostatnej priemyselnej výroby, rozvoj dopravy, poľnohospodárstva, stavebníctva, domáceho trhu a zahraničného obchodu.

Pochopiteľne, pri veľkom rozvoji hospodárstva na Slovensku nezaostane ani priemysel palív a energetiky, pozoruhodne vzrastie výroba stavebných hmôt, z nich najmä cementu, vápna, tehál a kompletných stavebných dielcov (prefabrikátov). V záujme rastu životnej úrovne rozšíri sa výroba v odvetviach priemyslu potravinárskeho, textilného, kožiarskeho, drevárskeho a ostatných.

Nie menej významná úloha pripadá na obdobie rokov tretej päťročnice poľnohospodárskej výrobe. V tomto období nielenže sa ukončí socialistická prestavba dediny — kolektivizácia, ale pri tejto prestavbe sa plánuje aj zvýšenie poľnohospodárskej výroby na Slovensku. Zvýšenie sa má uskutočniť do roku 1965 v porovnaní s rokom 1957 o 47,2 % a jej intenzita sa má až na 95—98 % vyrovnáť intenzite poľnohospodárskej výroby v českých oblastiach. Z týchto čísiel vidieť, že tretí 5RP ukladá poľnohospodárskej výrobe náročné úlohy, avšak jej aj poskytuje pomoc, akú naša poľnohospodárska výroba dosiaľ nepoznala. V prvom rade sa zvýši starosť o pôdu a jej obrábanie, aby tak poľnohospodárska výroba mala naozaj všetky predpoklady pre zvýšenie hektárových výnosov a stavu dobytká. Dostane sa Slovensku každoročne niekoľko miliárd korún v podobe niekoľko stovák traktorov, kombajnov všetkých druhov a iných strojov, niekoľko tisícok ton dusíkatých a fosforečných hnojív. Ďalej sa na Slovensku zavlaží 65 000 ha pôdy a odvodní 57 000 ha lúk a pasienkov.

Podstatný rozvoj priemyselnej a poľnohospodárskej výroby bude klást veľké požiadavky aj na dopravu. Preto v období tretej päťročnice dôjde k celkovej modernizácii železničnej dopravy (elektrifikácia, výstavba železničných uzlov) a v cestnej doprave sa pristúpi k výstavbe diaľnice. Na leteckých linkách budú premávať najmodernejšie lietadlá.

Obrovské zmeny nastanú aj na úseku školstva, vedy a kultúry, zdravotníctva a obchodu.

Tretia päťročnica zasiahne hlboko do života pracujúcich Slovákov, vytvorí podmienky ďalšieho rastu zamestnanosti a zárobkov, čo sa nevyhnutne prejaví vo zvýšenej osobnej spotrebe, v celkovej životnej úrovni obyvateľstva. Naše niekdajšie zaostané Slovensko sa takto po hospodárskej a kultúrnej stránke, vďaka úsiliu našich pracujúcich a pomoci českej robotníckej triedy, vyrovná vyspelým českým oblastiam. Sloven-

ska sa skutočne stane kvitnúcou záhradou ako nedeliteľná súčasť socialistického Československa.

Ako pracujúci ľud našej vlasti doteraz s nadšením a obetavosťou plnil a prekračoval plány rozvoja národného hospodárstva, tak isto sa pripravuje na všetkých úsekoch nášho života k radostnému nástupu do tretieho 5RP.

V tomto období čakajú veľké úlohy aj naše vedné disciplíny, medzi nimi aj geografiu a jej pracovníkov, ktorí pracujú či už ako učitelia pri vyučovaní na školách alebo ako vedeckí pracovníci na rozličných pracoviskách.

Je známe, že naša škola má pri uskutočňovaní kultúrnej revolúcie kľúčové postavenie, má pred sebou zodpovedný, avšak vďačný cieľ — stvárať nového človeka, budovateľa socialistickej a onedlho komunistickej spoločnosti. Vyučovanie v našej škole musí preto spĺňať okrem vzdelávacej úlohy aj úlohu výchovnú, musí byť výchovným vyučovaním. Úlohou našej školy je vychovať všestranne vzdelaného a hlboko uvedomelého občana.

Pri spĺňaní týchto úloh dáva učiteľovi široké možnosti okrem iných predmetov aj vyučovanie zemepisu. Vyučovanie zemepisu okrem úlohy osvojenia zemepisných vedomostí, zručností a návykov prispieva fyzickogeografickými a ekonomickogeografickými faktami, predovšetkým však ideovosťou ich výkladu k vytváraniu vedeckého, svetového názoru a socialistickej morálky, k výchove čs. socialistického vlastencetva, proletárskeho internacionalizmu a k rozvoju charakterových vlastností. Výsledky, učiteľom zemepisu takto usmerňovanej úlohy, majú sa prejavíť v pomere žiakov k práci, vo vzťahu žiakov k úlohám socialistickej výstavby, k obrane vlasti, k nášmu spoločenstvu a priateľstvu so SSSR i ostatnými štátmi budujúcimi socializmus a v cite solidarity s pracujúcimi celého sveta. Vyučovanie zemepisu môže však uvedenú výsledky priniesť iba vtedy, keď je na vyučovanie zemepisu učiteľ dostatočne pripravený. Znamená to, že okrem dokonalej znalosti obsahu zemepisu, musí byť pripravený aj metodicky a navyiac musí byť na patričnej ideologickej výške. Takýchto učiteľov, všestranne vzdelaných a pre svoju úlohu vychovávať dokonale pripravených, musia našej spoločnosti pripravovať pracovníci geografie našich vysokých škôl.

Od pracovníkov geografie vedeckých ústavov, inštitúcií a rozličných pracovísk, od učiteľov geografie vysokých škôl sa vyžaduje, aby omnoho intenzívnejšie ako doteraz, postavili geografiu do služieb nášho života, do služieb nášho pracujúceho ľudu. Je potrebné, aby pracovníci geografie vypracovali novú metodiku kolektívnej práce, nový systém spôsobov pri riešení a spracovaní rozličných geografických problémov. Žiada sa výskumné úlohy zamerať k riešeniu problémov súčasnosti, aby po vypracovaní slúžili a napomáhali plánovacím orgánom pri výstavbe a rozmiestňovaní hospodárstva jednotlivých oblastí nášho štátu. Treba dosiahnuť to, aby jednotlivé geografické disciplíny omnoho viacej sa uplatňovali a zúčastňovali na riešení konkrétnych, aktuálnych úloh dneška tak, ako to vidíme v SSSR, Poľsku a NDR. To však vyžaduje, aby pracovníci geografie boli dokonale odborne a hlboko ideologicky pripravení na zvládnutie ťažkých a zodpovedných a pre našu spoločnosť potrebných úloh.

Recenzoval mgr. K. Ivanička